

АНОТАЦІЯ

Кулешова О.С. Удосконалення управління інфраструктурою зернового ринку України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – Менеджмент (07 – Управління та адміністрування). – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2026 р.

Дисертацію присвячено розв'язанню наукового завдання щодо удосконалення теоретико-методичних підходів і формування прикладного інструментарію управління інфраструктурою зернового ринку України, що забезпечує системне узгодження елементів інфраструктури (зберігання, транспортування, логістики та портового обслуговування) з параметрами функціонування зернового ринку та інституційним середовищем. Це дозволяє підвищити обґрунтованість управлінських рішень щодо розвитку інфраструктурного забезпечення, ефективності функціонування зернового ринку та його конкурентоспроможності в умовах воєнних викликів і глобальної невизначеності.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації та визначено її зв'язок із науковими програмами, планами і тематикою досліджень. Відповідно до сформульованої мети, що передбачає розвиток теоретичних положень, удосконалення науково-методичних підходів та розробку практичних рекомендацій щодо управління інфраструктурою зернового ринку України, конкретизовано завдання дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів. Надано відомості про особистий внесок автора, апробацію результатів дослідження, перелік наукових публікацій, а також структуру і загальний обсяг роботи.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади управління інфраструктурою зернового ринку» узагальнено теоретико-методологічні

підходи до сутності та функціонування інфраструктури зернового ринку, уточнено економічний зміст поняття «інфраструктура зернового ринку» та класифікацію її складових елементів. Проаналізовано підходи вітчизняних і зарубіжних науковців до трактування інфраструктури аграрних ринків, визначено їхні концептуальні відмінності та обмеження. Встановлено, що існуючі підходи переважно не враховують системну взаємодію земельно-ресурсної бази, інституційного середовища та логістичної інфраструктури як єдиного цілісного механізму функціонування ринку. На цій основі побудовано трирівневу концептуальну модель інфраструктури зернового ринку, яка інтегрує зазначені елементи та дозволяє ідентифікувати «вузькі місця» у взаємодії виробників, трейдерів і держави.

Досліджено міжнародний досвід управління інфраструктурою аграрних ринків та здійснено його систематизацію шляхом виділення ключових моделей розвитку. Визначено особливості інноваційно-ринкової, індустріально-логістичної, державної та цифрової моделей розвитку інфраструктури. Обґрунтовано доцільність імплементації для України «гібридно-транзитної моделі», яка поєднує диверсифікацію логістичних маршрутів, цифровізацію ринкових процесів та посилення регуляторної спроможності держави з урахуванням специфіки перехідної економіки.

У другому розділі «Аналіз інфраструктури зернового ринку України» проведено комплексний аналіз сучасного стану інфраструктури зернового ринку України, досліджено її структуру, функціональні елементи та ключові тенденції розвитку. Проаналізовано ефективність та конкурентоспроможність інфраструктурних компонентів, зокрема елеваторних потужностей, транспортно-логістичних систем та портової інфраструктури. Виявлено диспропорції між рівнем розвитку інфраструктури та виробничим потенціалом регіонів, що зумовлює неефективність функціонування ринку та зростання логістичних витрат.

Здійснено комплексну оцінку рівня розвитку інфраструктури зернового ринку в регіональному розрізі на основі інтеграції методу головних компонент (РСА) та методу аналізу ієрархій (АНР). За результатами оцінювання класифіковано 24 регіони України за чотирма типологічними групами та встановлено відсутність статистично значущого зв'язку між виробничим потенціалом та інфраструктурним забезпеченням ($r = 0,051$), що свідчить про наявність структурних дисбалансів. Проведене економіко-математичне моделювання дозволило кількісно підтвердити статистично значущий вплив інфраструктурного забезпечення на економічні результати функціонування зернового ринку, що обґрунтовує необхідність пріоритизації інфраструктурних інвестицій.

У третьому розділі «Стратегічне управління та підвищення ефективності інфраструктури зернового ринку України» обґрунтовано стратегічні напрями удосконалення управління інфраструктурою зернового ринку з урахуванням типологічних особливостей регіонів. Визначено диференційовані підходи до розвитку інфраструктури для різних груп регіонів, що дозволяє забезпечити ефективний розподіл інвестиційних ресурсів та підвищити результативність функціонування ринку. Розроблено механізми диверсифікації логістичних маршрутів, зокрема через розвиток альтернативних експортних коридорів, модернізацію прикордонної інфраструктури та впровадження цифрових рішень у сфері управління логістичними потоками.

Сформовано методичні рекомендації щодо оцінки ефективності управління інфраструктурою зернового ринку на основі системи індикаторів результативності інфраструктурних інвестицій та застосування гар-аналізу. Проведено апробацію запропонованого підходу на прикладі Харківської області, що дозволило виявити критичні відхилення у розвитку інфраструктури та обґрунтувати потенціал підвищення ефективності

функціонування зернового ринку за рахунок реалізації інвестиційних програм.

Отримані результати створюють наукову основу для формування диференційованої регіональної політики та дозволяють прогнозувати економічний ефект від інфраструктурних проєктів, що особливо важливо в умовах обмежених фінансових ресурсів та необхідності визначення пріоритетів інфраструктурних інвестицій.

Практичне значення одержаних результатів полягає тому, що основні положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження мають прикладний характер і можуть бути використані органами державної влади (Міністерством аграрної політики та продовольства України, Міністерством інфраструктури України, Міністерством економіки України, обласними державними адміністраціями) – під час розробки Державної цільової програми розвитку зернового ринку, формування регіональних планів модернізації інфраструктури, обґрунтування пріоритетності виділення бюджетних коштів для інфраструктурних проєктів у розрізі областей відповідно до їх належності до виділених квадрантів типології та у навчальному процесі при викладанні дисциплін «Регіональна економіка», «Стратегічний менеджмент», «Логістика», «Державне та регіональне управління», «Інфраструктура підприємницької діяльності», а також при написанні кваліфікаційних робіт.

Ключові слова: інфраструктура зернового ринку, зерновий ринок, аграрний ринок, ринкова інфраструктура, логістична інфраструктура, транспортна інфраструктура, управління інфраструктурою, стратегічне управління, інфраструктурне забезпечення, регіональна диференціація, експорт зерна, конкурентоспроможність, логістика зерна, державне регулювання, продовольча безпека.

ABSTRACT

Kulieshova O.S. Improvement of the Management of Grain Market Infrastructure in Ukraine. – Qualification scientific work as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 073 – Management (07 – Management and Administration). – V. N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2026.

The dissertation is devoted to solving a scientific problem related to the improvement of theoretical and methodological approaches and the development of applied tools for managing the infrastructure of the grain market of Ukraine. The proposed approach ensures the systemic alignment of infrastructure components (storage, transportation, logistics, and port services) with the parameters of grain market functioning and the institutional environment. This makes it possible to enhance the validity of managerial decisions regarding infrastructure development, improve the efficiency of the grain market, and strengthen its competitiveness under conditions of wartime challenges and global uncertainty.

The introduction substantiates the relevance of the research topic and defines its connection with scientific programs, plans, and research themes. In accordance with the stated objective, which involves the development of theoretical provisions, improvement of methodological approaches, and formulation of practical recommendations for managing the grain market infrastructure of Ukraine, the research objectives are specified, and the scientific novelty and practical significance of the obtained results are determined. Information on the author's personal contribution, approbation of the research results, list of publications, as well as the structure and overall volume of the dissertation is provided.

Chapter 1, “Theoretical and Methodological Foundations of Grain Market Infrastructure Management,” generalizes theoretical and methodological approaches to the essence and functioning of grain market infrastructure, clarifies the economic content of the concept of “grain market infrastructure,” and refines the classification of its components. Approaches of domestic and foreign scholars to the interpretation of agricultural market infrastructure are analyzed, and their conceptual differences and limitations are identified. It is established that existing approaches largely fail to consider the systemic interaction between the land-resource base, the institutional environment, and logistics infrastructure as a unified mechanism of market functioning. Based on this, a three-level conceptual model of grain market infrastructure is developed, integrating these elements and enabling the identification of bottlenecks in the interaction between producers, traders, and the state. The international experience in managing agricultural market infrastructure is systematized, and key development models are identified. The feasibility of implementing a “hybrid transit model” in Ukraine is substantiated, combining diversification of logistics routes, digitalization of market processes, and strengthening of regulatory capacity, taking into account the specifics of a transition economy.

Chapter 2, “Analysis of Grain Market Infrastructure of Ukraine,” presents a comprehensive analysis of the current state of grain market infrastructure in Ukraine, including its structure, functional elements, and key development trends. The efficiency and competitiveness of infrastructure components, particularly storage facilities, transport and logistics systems, and port infrastructure, are analyzed. Disparities between the level of infrastructure development and the production potential of regions are identified, leading to inefficiencies in market functioning and increased logistics costs. A comprehensive regional assessment of infrastructure development is carried out using a combination of Principal Component Analysis (PCA) and the Analytic Hierarchy Process (AHP). The results allow the classification of 24 regions of Ukraine into four typological

groups and reveal the absence of a statistically significant relationship between production potential and infrastructure provision ($r = 0.051$), indicating structural imbalances. Econometric modeling confirms the statistically significant impact of infrastructure provision on the economic performance of the grain market, substantiating the need to prioritize infrastructure investments.

Chapter 3, “Strategic Management and Improvement of the Efficiency of Grain Market Infrastructure in Ukraine,” substantiates strategic directions for improving infrastructure management, taking into account regional typological features. Differentiated approaches to infrastructure development for different groups of regions are proposed, ensuring more efficient allocation of investment resources and improved market performance. Mechanisms for diversifying logistics routes are developed, including the expansion of alternative export corridors, modernization of border infrastructure, and implementation of digital solutions for logistics management. Methodological recommendations for evaluating the effectiveness of infrastructure management are developed based on a system of performance indicators and the application of gap analysis. The proposed approach is tested using the case of Kharkiv region, which allows identifying critical deviations in infrastructure development and substantiating the potential for improving market efficiency through investment programs.

The obtained results provide a scientific basis for the formation of differentiated regional policy and enable forecasting the economic effects of infrastructure projects, which is particularly important under conditions of limited financial resources and the need to prioritize infrastructure investments.

The practical significance of the obtained results lies in the fact that the main provisions, conclusions, and recommendations of the dissertation research are application-oriented and may be used by public authorities (the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine, the Ministry of Infrastructure of Ukraine, the Ministry of Economy of Ukraine, and regional state administrations) in the development of the State Target Program for the Development of the Grain

Market, the formation of regional infrastructure modernization plans, and the justification of priorities for allocating budget funds to infrastructure projects across regions according to their classification within the identified quadrants of the typology. The results may also be used in the educational process while teaching the courses “Regional Economics,” “Strategic Management,” “Logistics,” “State and Regional Governance,” and “Business Infrastructure,” as well as in the preparation of qualification theses.

Keywords: grain market infrastructure, grain market, agricultural market, market infrastructure, logistics infrastructure, transport infrastructure, infrastructure management, strategic management, infrastructure support, regional differentiation, grain exports, competitiveness, grain logistics, government regulation, food security.